

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.

МАРТ

15

ВТОРНИК

№ 61 (4545).

Өртөө 20 көп.

1960 чылда чедип алып сорулгавыс мындыг:

Малдың баш санын:

Мыйыстыг бода мал—12 хуу,
Хойлар, өшкүлөр—18 хуу,
Хаваннар—7,2 хуу.

Азырап семиртири:

Мыйыстыг бода мал—17.000 баш,
Хойлар, өшкүлөр—200.000 баш,
Хаваннар—41 муң.

СӨЗҮҢГЕ ЭЭ БОЛ!

Бүгү чурттаабы-биле бир дөмөй бистиң областың үстүрүгү бүүдүрүгө, тууду, кооперация черлеринде, СТС-терде, колхозтарда болгаш совхоз-тарда социалистик чарыш каян-гайындан-даа артык калбарган.

Чеди чылдың ийги чылында көрдүнгөн планның оонадаларың долдур болгаш ажыр күүседир, Төрөөн чуртка пландан дашкаар хой-хой тонна ээти, сүтү, дүктү болгаш эл-бешкиниң бүүдүрүгө продукциязың өр, чаагайжыды кылдынган он-он, үс-үс чуртталга бажынар, уруг-лар яслилерин, садтарын, школаарын, эмнелге черлерин, клубтарын, кызыл булунарын ажылчы чоннарга бээр!—кижи бүүрүзү чангыс аай мындаг лозунуң адаа-биле ажыл-дап турар.

Тыва автономнуң областың колхозчуларың, СТС аймакчалы-ларың, тускай эртемчилериниң, база областың үстүрү, автотранспорт болгаш тууду организациаларының коллективтериниң ажылчыларың база албан-хаакчыларың 1960 чылда социалистик хуузагаларың төп болгаш областың солуннарыңда пар-латтыңган.

СЭКП-ниң XXI съездинин, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунун төгүлүгү шитпириңге хей атыр кирген бистиң областың ажылчы чоннары бүгү-ле бар аргалары болгаш куралыларын ажылдавышаан, чеди чылдың ийги чылында ботта-тыңга бедик хуузагаларың ал турар.

Областың бүгү үстүрүгү бүүдүрүгө черлериниң ажылчы, албан-хаакчы-лары ийги продукция бүүдүрүгө тал-лазы-биле чыл пландың хууза бетин-де хууза болгаш пландан ажыр 10,5 миллион рубльдыҥ үстүрүгү бар-рааның бүүдүрүгүндүрүн, күш-ажылды бүүдүрүгүндүрүн бүүдүрүгө ортумаа-биле 3,5 хуу бедир-дерин, бүүдүрүгүндүрүн продукция-ның бот-уезин планга уаур 2 хуу чингедерин болгаш пландан ажыр 1195 муң рубльдыҥ чымдаларын азырын хуузагын.

Транспортчулар чык сөөртүлгези-ниң чыл пландың декабрь 20-ден орай өвөсте күүседирин болгаш пландан ажыр 103 муң тонна чүктү сөөртү-рүн, күш-ажылды бүүдүрүгүндүрүн 6 хуу бедирдерин, сөөртүлгезин бот-уезин 1,3 хуу чингедерин болгаш 800 муң рубльдыҥ немеле орулганы азырын хуузагын турар. Ол ышкаш тууду-монгаш аймакчалы чыл пландың декабрь 20-ге чедир күүседирин, күш-ажылды бүүдүрүгүндүрүн 2 хуу бедирдерин, тууду аймакчалы бот-уезин 1 хуу чингедерин, 630 муң рубльдыҥ немеле орулганы азырын боттарының со-циалистик хуузагаларыңда айтп-турарлар.

Көдээ аймакчалыңың ажыл-ишчи-лери 1960 чылда 27,5 муң тонна ээти, 40,8 муң тонна сүтү, 1603 тонна дүктү бүүдүрүн болгаш пландан көрдүнгөндөн 19,5 муң тонна, азы 50 хуу хой ээти, 14,9 муң тонна, азы 22,5 хуу хой сүтү, 1600 тонна, азы 100 тонна хой дүктү күрнеге сол-дарын, оон-биле кадм колхозтарга бол-гаш совхозтарга мыйыстыг бода мал-дың баш санын 12 хуу, хойнуң—15 хуу, хаванның—7,3 хуу өстүрерин хуузагын.

Чер ажылчыңың талазы-биле: та-рылга шөлүн 20 хуу калбартырын, чакса үлгелерин белеткенип тургаш, эрте чажар тараа культураларының тарылганын 6—8 ажыл хүнеринде чорудар, тараа культурааларының гек-тар бүүрүндөн колхозтарга 12,6, совхозтарга 13,2 центнерден өзөш өзөс дүжүттү амыр хуузагаларың көрдүнгөн.

СЭКП обкомунуң бюрүзү болгаш облукүссөм 1960 чылда көдээ аймак-чалың продукцияларын бүүдүрерин бол-гаш күрнеге садарын көүдөлдери дээш чарыштын негеделерин бол-гаш чарышка тилекчи болган ра-йоннары, колхозтары, совхозтары база мурнакчы кижилерин дем-дегеп деткириниң хемчеглерин ба-дылаан. Тилекчи районнарга СЭКП обкомунуң болгаш облукүссөмүн шилчир Кызыл тугун, колхозтарга, совхозтарга хүндүлө бижиктерин тургускан. Ол ышкаш социалистик

чарыштын чорудулганында эң дээрсе шыгалар үнгөн мурнакчылар, оларның кылып турар ажылчың аайы-биле «эң эки инек кадарчызы», «эң эки хойжу», «эң эки хаван ажаакчызы», «эң эки саанчы», «эң эки куш ажаакчызы», «эң эки бызаа ажаакчызы» деп аттарын тылсыры болгаш ол белик аттарын чедип алы-рының негеделерин база аймакчалы кылган.

Чарыштын чоруп турар байдалын хүн бүрү анализтеп, ай квартал түнелдерин үндүрер болгаш мурнак-чыларның үлгелерин негедер тала-зы-биле хой-ниити контролюнун 21 киж составтыг область комиссиязы тургускан.

Алдыгын социалистик хуузагал-лериниң күүседирин хандары төгээ-де СЭКП райкомнарының болгаш райкүссөмнарының көдээ аймакчалы оргнарының, колхоз баштаар чер-лериниң, совхозтар директорларының болгаш партия организациаларының, көдээ Советтериниң, көдөңгич бүгү хой-ниитизиниң мурунда салдынып турар соруга болза чарышты тодар-гай болгаш боттуп уауртуур боур. Ажыл-херекте ам-даа бар болуп ту-рар улуг четестерин чайлавышаан, чарыштын негеделерин аймакчалы бүүрүгө, тус-тус кижилерге чедир аймакчалы кылган турар ажурат.

Рязаньчыларың организастап тур-ары ышкаш бүгү албан, организаци-алы өөредилге болгаш бүүдүрүгө черлериниң ажылчы социалистик ча-рышка алдыгын хуузагаларың кү-сүдеринге чагырткан турар кылдыр, обаста чангыс-кады киж чарыштан дашкаар турбас кылдыр, ажыл-хе-ректи чер болганга шак ынчаар ор-ганизастаар ажурат.

Социалистик чарыштын түнел-лериң чүгө ай, квартал санында өзөс, харын 5 хонуктан, 10 хонуктан, ар-галыг болза хүн бүрү үндүрүгү тур-арын аймакчалы бүүрүгө чорумчу-дар херек. Хойжу, кадарчы, хаван ажаакчызы, саанчы, механизатор киж бо-хүн кадыг түнелде хүн чүгү кыл-дырын, «еже продукт бүүдүрүн, нормазын каш хуу күүседип болурун, ол ышкаш хамдарышкан ажылчың аайы-биле обаста, районда азы кол-хозта каш дугаар черде чоруп тура-рын билген турар.

Мурнакчы дуржуганы калбаа-биле пропагандала, ону бүгү ниити-ни бүүдүрүгө төгөдө, жокудан тур-рарларга боттуп дуза чедирин, олар-ның ылайын турар, азы чедир кыл-байн турар чүүдөлерин илередип, та-йыбырбай бээр-биле мурнакчылар-ны жокудангай аймакчалы участоктар-ге чорудар, багай аймакчалы дартып турарлары мурнакчылардан барып өөрсөнип амыр кылдыр дуржууга сол-чугалын организастаары чердеги өскө-дө хемчеглерин ал чорудары чугула. Чангыс районун, колхозун, совхозун азы ферманың иштинде чамды кижилер терини бедик көр-гүзүлгелерин турда өскелери орнот-куду делендеп, жокудангай байдал-да турар чоруктар канча-даа таар-чылаш, жокудан турарлар мурнак-чыларың деленинге ыяаыла чеге-кен турар кылдыр чарышты шак ынчаар организастаар херек. Эң эки көргүзүлгө кижиниң деленинге чед-дер, хуузагал оон куду туруп бол-бас!—Рязаньчыларың лозуну мын-дыг.

Уауртуур, бүүдүрүгө, транспорт бол-гаш тууду черлеринге социалистик чарышты организастаарда үстүнде негеделерин база шыгымы барым-далаалар ажурат. План күүседирин-ге дең дески өзөс чорукту, илангыч хуузагал күүсеттиңес хире анаарга ай сөөлүңде азы квартал сөөлүңде дүвүрер мөгдээр чоруктарын үндө-зини-биле уузуууу херек.

Большевиктериниң сөзү ажыл-хе-ректен харышпас болур ажурат, ынчангаш сөглөэн сөзүңге ыяаыла ээ болур херек деп бистиң партия-выс өөредип турар.

1960 чылда алган социалистик ху-узагаларың күүседиринге бүгү күштү салымынар! Ол сорулганы ыяаыла боттандырары бистиң хүн-дүлүгү хуузагалың, коммунизм тургу-зушкунуңуң чаагай херезинге са-мышкынымыс болур.

В. И. ЛЕНИНИҢ ТӨРҮТТҮНГӨН ХҮНҮНДӨН БЭЭР 90 ЧЫЛ БОЛУРУНГА

Бистиң найысылалыбыс—Москва

1918 чылдың март 11-ниң хү-нү—бистиң Төрөөн чуртувустун төгүзүңде утуудурубас арын бо-луп кирген. Ол тураскалдыг хүн-де Владимир Ильич Ленин баш-таан Коммунистг партияның Төп Комитетиниң кежигүнери бол-гаш Совет чазак тускай поезд-би-ле Петроградтан Москваже көжүп келгенер.

Москвага чедип келгеш, Улус Комиссарларының Чөвүделенин Даргазы В. И. Ленин болгаш Н. К. Крупская кезек каза «Изо-наль» гостиницага чурттап тур-ган. Москвага келгениң баш-тайгы хүнүңде-ле хөйгө билдингир «Бистиң университеттиң кол со-рулгазы» деп чүүдү Владимир Ильич бижээн. Даартазында хүн-де ону «Известия» солунга пар-лаан болгаш ол чүүдө дайынга база хоозуралга удуз демиселге миллион-миллион совет кижилер-ни сорук кирип турган.

Марттың 12-де В. И. Ленин Кремльге чорган. Бо дугайында В. Д. Бонч-Бруевичиниң бөдүрүгү салгышшынарыңа бижэни: «Кремльдин Троицк хаалганыңа он ийи шакта чедер бергенинде чаксы алас хүн турган. Чүрүм өзүгүз танымылар бисти док-таадышканнар, Шынызгаларымыс көргүстүвүс. Анаа дежурныйлар турган, бүрүн чепекиг командир биске чокшуппа келгеш: «Бым кел чөр!»—деп айтыр-ган.

Улус Комиссарларының Чө-вүделенин Даргазы Владимир Ильич Ленин—деп мен харымла-дым. Демги командир аткаар ийи башымы кылгаш, Владимир Иль-ичке көрүшүш, өзүлэй тепеш туруштуп, Владимир Ильич хүлүм-зүрүп, хураган кежи бөргүн тур-ган холун көдүрүп, өзүлэй кылып менчилешти.

Хоочун хаалгалап маажым ки-рипкен бис... Урегдедиң демдө илергей көстүп турар Кремльди Ленин кичээңгейли-биле көргүзгөн бол-гаш ордуларын үнелиг чүүдөдөр, Грановитая болгаш Оружейная палаталар, бурунгу шагдагы би-жикчилеринг библиотек болгаш өскө-дө чүүдөдөр кылаалтынып алдыгын бө дээрин ол сөзүгүрүп турган. Ол бүгү үнелиг чүүдөдөр бүүрү-биле кадалаалтынган болду.

Ол-ла хүн Ленинниң айтмыш-кынын өзүгүз Кремльдин кы-рынга бистиң Төрөөн чуртувустун күрне тугун азып кииксеттин. Москва—анык Совет республи-каның найысылалы болу берген.

Күрне болгаш партия ажылчы-биле улуг чай чок турган болза-да чуртталга туудунче, найысы-ладын чаагайжылдыгыңче бол-гаш ногаачымылгыңче Влади-мир Ильич хөй кичээңгейни са-лып турган. 1920 чылдың март 6-да Москва Сөвединиң хуралы-га чүве чугаалап тургаш, хир-ден, чүрүм чок байдалдан Мос-кваны арыгларының эргежок чугулазын Владимир Ильич чу-гаалап турган. Ооң чугаалааны: «...бүгү чуртка үлгөр көргүзөр тө-лөдө ону кылдыр ажурат бис... Ул үлгөргө бис маңа, Москвага көргүзөр ажурат бис, ынды үлгөрдөргө Москва чангыс өзөс ууда көргүзүп турган».

Эң хоочун совет архитектор, ынчаарда Москваны чартырын өргөдөп турган И. В. Жолтовский болза хоорайның муруну-барымы уунга, Воробьевск дагарымың

районуңа, чаа чуртталга тууду-ларын калбартырын Владимир Ильич санадан турган деп би-жип турар. Ленинниң ол айтмыш-кынын амгы үедө боттандырып турар. Ында найысылаада эң-не улуг чуртталга районуң тургузул-турар. Мурунда Воробьевск даг-лары деп турган, ам Ленин даг-ларында ыска хуусаа иштиле ниитизи-биле ийи миллион дөр-белчин метр чуртталга шөлүн туткан. Ол районуң кайгамчы чараш хевиринде Москваның кү-сүнө университетиниң чаа улуг бажымы бар. Маңа эң чоокку чылдарда Советтер Ордузун бол-гаш В. И. Ленинге өндүр улуг ту-раскаалды туткулаан турар.

Совет чазактын Москваже кө-дө келгениңден бээр өрткөн 42 чылдарың дургузуңда, Москва киж таныр аргажок кылдыр өскөн болгаш чартынган. Өндүр хоорай шаандамы ымызгаарын шагда-ла өрттөр база берген. Шаңда кылдылар болгаш курут шөлдөр турган черлерде чаагай-жыды туттуңган чуртталганың улуг-улуг кварталдары өзүп кел-гилээн, парктар, сеसरликтер чаг-тыла берилээн. Совет эрге-ча-гырганың чылдарында Москва-ның чуртталга фондузу барык ийи капа көвүдөөн.

Москва дээрге делегейиң эң-не чаагайжыды туттуңган хоорай-ларының бирээни, совет индус-трианың күчүлүг чери, мурнакчы эртемниң болгаш уран чүүдүлүн төвү болу берген. Москвада чүс-чүс үлгүлөр бүүдүрүлгелери бар, оң бирги чергеңиң продукция-зы—тергин автомобильтер, ста-ноктарның автоматтыг шугумаары, электр-чепселдер, эң нарын приборлар болгаш өскө-дө чүүдөдөр—чүгө бистиң чурту-вуста өзөс, харын даштымы чурт-тарда база калбаа-биле билдингир.

Бистиң улуг уаузувустун бүгү-дө чогадыкчы күш-ажымын уауртуп турар Коммунистг пар-тияның Төп Комитеди болгаш Со-вет чазак Москвада туруп турар.

СССР-ниң Эртемнер академия-зы, адырлар талазы-биле акаде-миктер, 150 музейлер болгаш делегелер, барык 250 хире культура бажынары, бирги чер-леңиң театрлары, муң хире мас-салыг библиотекалар Москвада туруп турар.

Гениалдыг Ленинниң чагыын өзүгүз хөй-хөй чүүдөдөр Москва-да кылдыңган. Делегейде эң дээр метрополитени, эң улуг библиотеканы, Луизикилерде кай-гамчык улуг стадионуң, хоорай-ны эң дээр кудумчуларының бирөөнү улуг баштыкчы Владимир Ильич Ленинниң ады-биле ада-гылаан.

(СЭТА).

Часкы тарылгага белеткел

Өдөк чүдүрер механизм

Чеди чылдың ийги чылында эки дүжүттү чедип алып дөш механизаторлар демисежип турар. Тарыл-га шөлүн чөмшчидери дүжүттү өстүрериниң чугула негедези болур. Сүт-Хол районуң девискээринде минералдыг чөмшчидилгелер көч-чүг хөй. Ону тарылга шөлдөрүнче дүргөн сөөртүрү оңа негеттинип келген.

Өдөкти чүдүрери болгаш дүжүр-ри—хөй күш кирер ажыл. Бистиң СТС-тиң рационализаторлары мех-аник-инспектор Н. Вьюнов болгаш электросварщик Л. Сидоров олар өдөк чүдүрер механизмин таарыш-тыр тургузуп кылган. Өдөк чүдүрер механизмин тургузуу бөдүң бол-гаш ында «ЗИД-4,5» деп шимче-дикчинин хөлдөдирер күжүңге уаур чарыгдал негеттинмес.

Өдөк чүдүрүгүңү 4 дугуйлуг, транспортрунда кол болгаш башка-рыкчы кезектерлиг, рамаларлыг. Ажылгалга кирбес дөңнү-биле үндүр бижиттинген комбайнарың дугуй-лары алыргаш, өдөк чүдүрүгүңү-нүң дугуйлары кылдыр эштеп кыл-ган. Рационализаторлар өдөк чүдү-рүгүңү таарыштыр бодап кылгаш ажылдадып, шылгап көргө, ийи киж оон-биле бир шак иштинде 20 тонна өдөкти автомашиналарга чү-дүрүп болур аргалы болган. Бо чүдүрүгүңү-биле тарааны автомаши-нага база чүдүрүп болур.

Мынчаар белеткенип турар бис

Чөөп-Хемчик районуң «Больше-вик» колхозунуң механизаторлары тарылгага кирер техниканы септел-гези колдууңда дооскан. Артельде 6 тракторун, 4 саяланы, 9 анда-шыны, 65 илериң болгаш 2 лу-шылкыңи, 5 автомашинаны олар холдан үндүр септээн. Жокуда чөп-сек-херекселдериниң септелгези база доозулган.

Хову бригаданың кежигүнери 240 тонна үрезиниң чажар шына-рыңа чедир арыгалаан. Колхоз чыл бүрдө картофель үрезиниң өскө черлерден садып ал турган болза, ам бо чылдын бөдүңдө 25 тонна кар-тофель үрезиниң белеткеп алган.

Бригада Чодураа деп черде ку-хуруза шөлүңге 500 тонна өдөкти төккөн, үрезин сөөртүр 9 хааржак-ты белеткөн болгаш парник рамала-рын 60-ны септеп, шилдеп алган. Ортоа-Шанчыга болгаш Даштыг-Тейде хову туралгалары септетинип турар. Часкы хову ажылыңды белет-келдеринге механизаторлар Зобов, Балаш, Козур-оол, Бырый-оол олар эң иденкейлиг ажылдааннар.

1960 ЧЫЛДА ХҮЛЭЭЛГЕМ

100 хой бүүрүзүңден 150 хураган, хой бүүрүзүңден 4,5 кг дүк

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң төгүлүгү шитпири-биле таныш-каш, Төрөөн чуртка хөй ээти болгаш дүктү бээр дугайында бүгү мал-чыларың социалистик чарымыңа кирип, моң адаанда бедик хуузагаларың алган мен.

Малды кыштан менди, хур чыл ажырбышаан, 100 баш хөйга онааш-тыр 150 хураганнары, хой бүүрүңден-не 4,5 кг дүктү амыр. Бо ху-узагалың күүседиринг ыңдыг-ла чин өзөс деп бодап турар мен. Чүге дээр бистиң колхозтун девискээринде хар дыка улуг дүшүн, соок база күштүг болган.

Ынчалза-даа өл бергелериң ажыл эрттери, кыштың айылыңдан чаң-гыс-даа баш мал хоратпазы малчын бүүрүңүң хүндүлүг хуузагалы бо-лур. Кышка белеткел ажылын чүгө күзүн өзөс, а харын чачан эгелээр ажурат. Чайгы үедө малды эки семиртир, мал ченин чогуур үезинде четкири-биле белеткээр болгаш кышмы оларны планмың чарыгдар, бо хемчеглер бот-боттарыңдан туудуш харылзаалы болгай.

Тускай эртемчилерниң арга-сүмезин амырлавышаан, үстүнде негел-делерин күүседиринге кол кичээңгейни салып турар мен. Мээң кодында чарыт нарын дүктүг 574 хайнан хойлар бар, амгы үедө арып баксы-раан, өлгөн мал чөк, хөй массалыг олдап эгелээн, бо хүнерге чедир төрөөн 172 хойлардан 174 хураганнары бүрүн камгалап алган мен.

Олдаан болгаш бөзү угдады берген хойларны кол олардан тускай-лааш, аңгы мадарып, аал чогуунуң курлаттыңган чүм оदारларың оьдун чиртири-биле нады смен болгаш сула-биле чөмгерип турар мен.

Тускай эртемчилерниң санап турары-биле алырга, бо чылын Төрөөн чуртка 2583 кг амыр дүктү бээр мен, ол дүктен ортумаа-биле 1722 ки-жиниң кедек эр костоюнерин кылып болур.

Хойну чылда ийи төртүтеш, оон немеле мал төлү алып талазы-биле бистиң обласка үнелиг эгелээшкениң кылган Социалистик Күш-ажылдың Маадырлары Орман Лопсаңчап, Уруле Нандан оларның үлгери бистерин улам хөй аты кирип турар. Ол мурнакчы арганы ажылгап тургаш бо чылын төрөөн колхозумга 861 меринос хураганнары өстүрүп бээр мен.

Бо дээрге бөдүүн кадарчы миниге улуг алдар болур. Төрөөн чурттуң эгзертинмес байлаан улам негеделеринге мээң үлүг хуумуң киржип ту-рарыңа сетилим өөрүп чоруур.

M. Brilla

Өвүр районуң «Торгалыг» колхозунуң хойжүзү.

Эш Н. С. Хрущевтун Францияже баарын соңгаарлаткан дугайында

СССР-ниң Министрлер Чөвүделенин Даргазы Н. С. Хрущев грипптеп аараан ажурда март 15-те Париже келип шыдавызың дугайың Со-вет чазактын давсааның өзүгүз Францияның даштык херектер минис-тринге СССР-ниң Францияда элчин март 12-ниң келжээңинде дыңнаткан.

Н. С. Хрущев ол дыңнадыгы Француз Республиканың президентин-зинге дамчыдарын дилээн болгаш көрдүнгөн хуусаада Францияже күрүне-ниң аян-чоруну кылып баар чорук аңа болдунар аргажок болганын хол-баштыр бөдүнүң дажок хараадаан сеткилин илергейлээн.

Эмнеп турар эмчилерин көргөниң өзүгүз алырга, кадыкшып этти-неринге 7—10 хүнер негеттинер. Оон-биле холбаштыр аян-чорукту үстүнде айттыңган хуусааже көжүрерин Н. С. Хрущев генерал де Голль-га санадаан.

Француз Республиканың президентизи ол дыңнадыгың дугайың ха-раадашымы-биле дыңнаан болгаш дүргөн-не кадыкшып сегизин деп бөдү-нүң эң-не шычы күзөшкенинериң СССР-ниң Министрлер Чөвүделениң Даргазыңа илередирин дилээн.

Н. С. Хрущевтун Париже чөдө бөзөңниң шыагыг хүнүңү дугайың ийи чазактарын аразыңа дугурушканың өзүгүз бөдүңүз-ла аргазы-биле ыска хуусаада доктаадырын дугуружуп алган.

Москвам

Сактып кээр мен — Москвам бо Саян ажыр көстүп келир, Кремльдиң сылдыстары Хей аты кирип чырып турар. Арат кижээ артык коску Алдын хүн деп Москвам ол. Москвага ынаам кончуг, Улуг чурттум чүрээ-даа ол. Моон-биле бөдүм чүрээ Улай согар—чоргар-даа мен. Найыралам дойнаштырган Найысылал Москвам ол. Кызыл шөлгө чорурумга, Хамык дылар дыналып кээр. Кызыл чакыгы тыва кыс-даа Каткы хөглүг ында чоруур. Делегейге тайбың чарлаан Тергин өндүр Москвам ол. Ленинниң Мавзолей Ында турар ажурда, Ленинни хоорайны деп Ынакшылдыг адаксар мен. Баштыкчыга тураскаалды Бады туткан Москвам ол. Б. ХОВЕНМЕЯ.

Москва бөгүн.

Фото Н. Грановскийни СЭТА-ның фотохрониказы.

П А Р Т И Й Ж И А М Ы Д Ы Р А Л

Кадрлар-биле ажылды чугулалап көөр

Кадрлар-биле ажылды экижипер кемегер дугайында СЭКП обкомунун VII пленумунун доктаалы күүседир дээр Барыш-Хемчик районунун партия организациязы чамдык ажылды ылган. Оң түнелинде район бодунун мурнунга тургустунган ажыл-агый сорулгаларын өргөткөн чымыл багай эвес шийтирилген, ылангыч күрүнөгө өт белектеринин планын 105 хуу, сүтү — 108 болгаш дүтү — 109 хуу күүсеткен.

Район ичинин мыйыстыг бола малчын баш санын өстүрүшүнүн күрүнө планын 14 хуу, а койнуу — 18,3 хуу ажыра күүсеткен чорук малчыннарнын болгаш мал ажылдында удузур кадрларын чүткүдүгү ажалдаанын херечилеп турар. «Башкы» колхозта партия организациязынын секретары М. Бойду, районунун кол мал эмчиси Н. Гондин, Эрг-Барлык кедээ Советтин даргазы Норбу-Самбуу, «Барлык» совхозта ферма эргелекчи Х. Шоюн ышкыш боттарынын оонашкан ажалдарына кызымаккай чоруун илеретип турар эске-даа эштерин аттарын демдегеп болур.

Мон-биле кады чамдык черлерде кадрларын ажалда доктаавас чорунун ам-даа үргүзүлүшүшкөн турарын демдегелерин эртип болбас. Районда 17 партия организацияла-

рынын өткөч-сөптүлдүгү хуралдарында 5 секретарьлары сула ажалдан дээр секретарьларга согуваан. «Совет Тыванын 5 чымыл» колхозка парторганизациянын секретары турган эш Семис-оолга, арага ханыгып, «Г-булезинге будулаган» дээр, партиянын кемчези үл-лөткөн.

«Кызы тараачын», «Комсомол 30 чымыл» колхозтарын даргалары турган эштер Мипчаа, Очур олар багай ажалдаш, бо чымыл согул-пааннар. Районун колхозтарыннын фермаларына чамдык чыл иштинде 7 эргелекчилер база хову ажылынын 4 бригадирлери солуккан. Кадрларын ажалда доктаавас чоруу районун чамдык организацияларында база бар. Чижээ, харыла-заанын район контролынын ич-чалынгыне эртен чымыл үш кижи солуккан, амгы начальниги эш Белов бодунун ажылын база-ла эки башкарын шыдавай турар.

Комсомолдун удузур ажалда-чалышканын солгур чоруу хей Эрткен өткөч-сөптүлдүгү хуралдарга комсомол организацияларыннын 35 секретарында 17 кижи, комсомол район конференциязында ВЛКСМ райкомунун ийи секретарылары халашканын.

Оң-биле кады кадрларын билгир-мергежин беддеринче кичээтпей-

кич кошкап база демдегеп херек. Болжолдору болгаш совхозта мал эмнегезинин салбырларыннын 14 эргелекчилерин иштинде чүткөү үш кижи, хову ажылынын 7 бригадирлерин иштинде чамдык-ла кижи ортума эртенниг, районда 4 кедээ Советтер даргалары шунтузу эге билгини болуп турар.

Районун колхозтары техниканы боттарына салып алганы-биле хол-баштыр механизатор кадрлар улам-на хөйү-биле өткөчтинип турар. Эрткен чымыл «Барлык» совхозу 24, СТС 27 трактористерин белектерин үлдүргөн. Ам совхозта 18, СТС-те 31 механизаторларын белек-кеп турар. Индыг болза-даа колхоз-тарын баштаар черлери белектерин алган кадрлар-биле четес ажалдап турарындан чамдык механизаторлар ажалда ызырымас чоруктун фактылары илереп турар.

Кадрлар-биле ажалда бо бүгү-төптөстөрүн партия райкомунун боруу чокта чаа чугулаажып көргөш, организм талазы-биле кошкак чамдык колхозтарга шыраак билгини иштерин чоруткан болгаш партия эге организацияларыннын секретарьларынын семинарын чымдыраш. Мамын ажал дуржулгазын солук-турган. Районун кедээ акыл-агый-ымныг тускай эртенниглеринин эконо-миктиг конференциянын кварталында чымдырар, оларын ажалдын дуржулгазын солуктурар ажалды организациялар дугайында шийтирини райком база хулаап алган.

Районун партия, совет, комсомол болгаш акыл-агый кадрларын билгир-мергежин доктаамал беддип, оларын ажалдында дузаларынче утганга эске-даа боттук кемчелерин хамарышкан организациялар алмыр чугула болуп турар.

О. МАҢЗЫРЫКЧЫ,

СЭКП Барыш-Хемчик райкомунун оргкомиссиянын эргелекчизи.

Эки өөренип турар

Улуг-Хем районун «X Улуг хураан» колхозунун Оттук-Дашта сүт-бараан фермазында политбюлүмдө 10 кижи өөренип турар. Пропагандист эш Б. Байыт-оол кичээлдерин ханы утка-шынарды кылдыр эр-тирерин хандырган. Эрткен чымыл ноябрьдан февраль айныг төчүзүгө чедир кичээлдер 14 удаа болган.

СЭКП ТК-нын декабрь Пленумунун доктаалын база өөренип эртен. Неделда дегелер байдалыннын долчулалын кичээл санында дымнакчыларга таныштырып турар.

Дымнакчыларын иштинде Б. Ирибей, Т. Маза-Хаа, Д. Доржу-оол, Т. Ови, Т. Дөжөкпэн эки өөренип турар. Дуктуг-оол дээр иш-каш чамдык кижилер кичээл шагы-ууш, багай өөренип турар.

О. БОРАШ.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Малчыннарда

Улуг-Хем районда Бөк-Чыраа кедээ Советтин даргазы Монгуш Сыгыр-оолдун удузтулгазы-биле 21 кижи малчыннарнын кышта-ларына чорукшаннар. Олар 5 кодан малдын каларчыларынын аалдарына барган.

Малчыннарнын ажылынын түнели улам эки болзун дээр оларга солун беледалары, ном-чугулааларын кылып, совет хойду дугайында лекцияны номчуп, библиотеканын чаа номнарын че-дирип берген.

Малчыннарга дузалалар шеф ажылын чоруткан. Илангыч олар-нын 4 чуртталга бажындарын чугу-лайлаан, мал кажаларыннын көр-женин хооруп, девискерин аш-тап берген.

Ол ажылга, суурнун интелли-генциязы, колхозчулар киришкен.

К. УРАНГАЙ.

ШКОЛАЧЫЛАР ДУЗАЛАН

Кыштын айымы бо чымыл Эрониян малчыннарнын ажал-дында улуз бергезешкенин та-варыштырган. Оларын ажылында дузаларын, малды меңди чыл ажыра дээр демисекири районда бүгү удузтун херек аларган.

Вистин школарынын дирек-циязы үстүк класстарын өөреникчилерин хойку Шининин ажылында үш конукта барып ду-заларын кылдыр сүмелзэн. Ону күрөлдүлүс-биле хулаап алган. мал кыштагалдышкыныга ду-залашкан бис. Ол хуураанын иш-тинде 3800 дөрбөлүн метр че-рини харни эшкен, 3 шамак си-генни сөөрткөн, 40 ажыг дөрбө-лүн метр кажал иштинин көр-женин хоорган бис.

Н. ДАНАА.

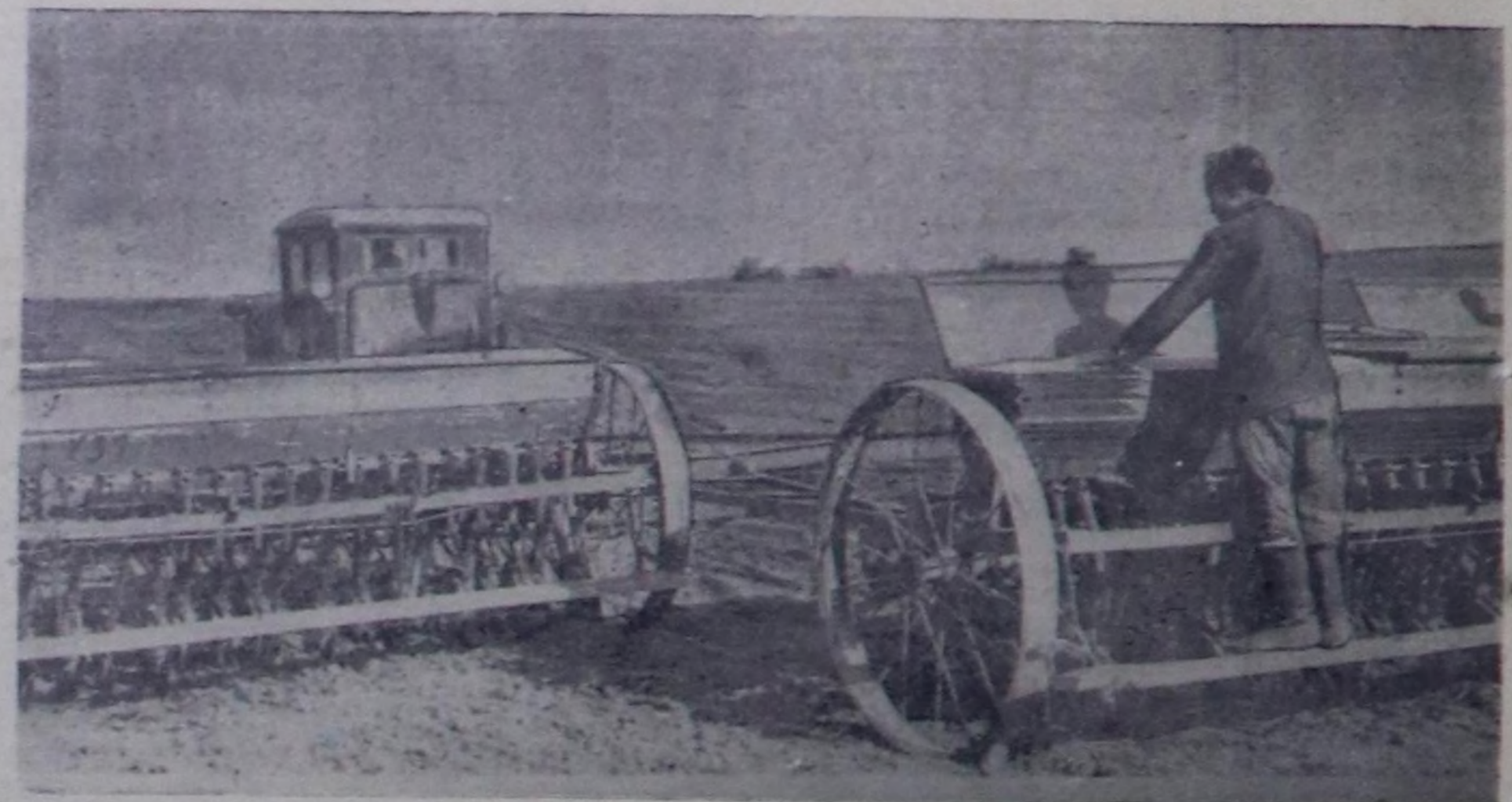
«Коммунизмче орук» колхоз.

Сес чылдыг өөредилгеже

Чөөн-Хемчик районун Хайыра-канда Сталин аттыг колхоз эртен чылга чедир ажал-агый талазы-биле кошкак турган. Колхоз баштаар черинин болгаш партия организа-циязынын артылыг экономиказын көдүрер талазы-биле кызымаккай ажыраар түнелиг болган болгаш ол колхоз мурнакчыларын оду-руунга кирген.

Колхоз баштаар черинин даргазы эш Ренинок, партия организациязынын секретары эш Попуну, кедээ Совет даргазы эш Дитик школанын амдырал-биле харылаазын бы-жылдар дугайында болгаш чурта-лаа өөредилгезинин системазын улам илай сайыраар дугайында хойбууну боттадырыныга илешке-лиг кирип турарлар. Эрткен чы-мыл башкыларга 2 аал ишти чур-таар бажынын кылган. Өөредилгени амдырал-биле холбаштырып, поли-техниктер өөредилгенин чорударынга мастерскаяны колхозтун күжү бо-лгаш херечини-биле туткан. Школа-зын сес чылдыг өөредилгеже шил-деринге холбаштыр, кичээлдерин чамдык элечтер-биле чорудар дээр узуш дурту 20 метр, дооразы 10 метр тудугну тудуп эгелзэн.

К. СЕДИП.

Мурнуу-Казахстан областын тараачылары тараа культураларын тарып киришкенер. «Бадамский» совхозтун механизаторлары чаксы хову ажылдарын эки чорудуп турар. Олар хун бүрүдө 150—170 гектар.

Чурунта: «Бадамский» совхозта тараа чажылгазы.

Фото А. Идрисовтуу.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

Бисте ажылдар чорук кижинин эң-не бедик болгаш алдарыг херээ аларган. Бодунун ажыл-херезинге ынак, чоңа элдек, чаагай сетки-лиг кижилерини күш-ажыгыч че-диништерин бедн-биле үндөөр чорук бистиг чаччыламыс болган.

Кымылдын херезженер консу-лтациязынын индыг-ла улуз эвес коллективинде анык эмчи Эмма Павловна Шашкова ажылдап турар. Ол, Ленинградка эмчи институту дооскаш, Тывага ажылдары-биле чедип келген.

Ишти-сааттыг болгаш азраан херезженер консултациянын бүр-түккө өрөзлениг хун бүрүдө чыгып белгилер. Оларын кижи бүрүзү Эмма Павловнага шийчидер күзө-лүнү боттургелгиче бо-ла илереткен турар.

Ол эмчи аарып кижилерин эелдеп, эвилени-биле хулаап ап, кичээтпей-лиг шийчип көргөш, аарыгын ылап тодаралып алырында мергежөөн-даа, сагыгыр-даа.

Шашкованын эелдек хулаап алышкыны, кижилер дугайында са-гыш човаашкын дээр, чоңуук тал-дыныга бараан болдурган оң амыр-дыш чок ажал-херээ дээр алаа улуу-биле өөрүп четтиришкенин илереткен иенин чымыл сестерин аарып кижилерин болган чок-ла дымнап турар.

Шашкованын аарып кижилерин, ылангыч ырак черлерден келген ты-ва херезженерин, эелдек хулаап ап, оларын дугайында сагыш човааш-кынын үргүлү салып турарын кон-султациянын ажылдакчылары Со-фронова, Кузьмина, хоочун акушерка А. Доржу олар чугулаан турарлар.

Инда 10 чыл ажылдап турар акушерка Е. Кузьмина улуз дур-жугалыг ажылдакчыларын бирээ-ли. Медицинанын чаагай херезге тураскааткан оң күш-ажылыг ажыл-чорудулаанын 25 чыл оюнга чедир ам таптыг-ла беш ай аркан.

Кузьмина ажылды бодамчалы-биле таарыштыр организастап билер. Ажылдап турган үезинде далаажыр, дүвүрөөр деп чүвени ол мырынай

билбес. Хунде ол ортумаа-биле 70—80 кижини өмнөп турар. Оң ажалда ынакшылдым, кызымаккайын аарып кижилер магадал турар.

Кузьмина аарып кижилерге эелдек, эвилен, оларын дугайында сагыш човаашкынын үргүлү илеретип турар.

Коллективтин хундулап самбыра-зында Кузьминанын чамуу бар. Анаа өөрүп четтиришкенин иле-реткен чымыл сестер консульта-циянын «Хомудалар болгаш санал-дар» дептеринде бажитинген.

Мынчангаш медицинанын чаагай херезге, чоңуук кадым камгалаарына ак-сеткилдиг бараан болуп, оон бедик хундулелин чедип алган Шашкова, Кузьмина оларга улуз өөрүп четтиришкенин солун дам-чыштыр илередери күзөткөн.

М. САРЫГ-ООЛ.

Хүлээлгелер ыяавыла күүсеттинер

Чеди чылдын ийги чымында сүт бодуреринин база ону күрүнөгө дужаарыннын планын хуураа бетинде күүседир дээр амыл Таңды районун «Тинилеп» совхозунда багай эвес чоруп турар.

Совхозтун төп сүт-бараан фермазынын илелеткени (бригадир Бавуу Ондар) СЭКП ТК-нын декабрь Пленумунун доктаалын амыл-далга боттадырар талазы-биле бедиткен хулаазын алган. Ферма бо чымыл 230 тонна сүтү эзы эртен чылдагызындан 45 хуу хей сүтү бодурерин шийтирилзэн.

Ону күүседип болурунун аргаларын ферма ажылдакчылары санап көргөн. 1958 чылда ферма бир иектен ортумаа-биле 438 литр сүт сагган, а эртен чымыл 887 литр болган. Мурнакчы саянчы Ондар Анай-Нак иени санындан 1619 литр сүтү сагган. Фермада шаа ындыг дуржумгалыг саянчыларын саны өскөн. Номинистер болгаш комсомолчулар үлгерин көргүзүп, масса-политиктиг ажылды күштелдирип турар.

Сүт саалдарын 10 хонук болгаш ай планы тургустунган. Саянчыларын социалистик чарымын түнөп турар. Чарыштын тиленчилеринге тыпсыр немелде телевид, шаңжал ымыпел дотаат-тынган.

Социалистик хүлээлгелерин күүселдизин чарыш чылдын эге-зинден-не дүргөдөткен. Бо чылдын январьда ферма күрүнөгө план өзүгээр 5 тонна, а социалистик хүлээлге-биле 6 тонна сүтү дужаар турган, херек кырында 8 тонна 685 кг сүтү дужааган. Февральда 7 тонна дужаар тургаш, 9 тонна 238 кг сүтү дужааган.

Совхоз нийтизи-биле январь, февраль айларда күрүнөгө сүт дужаарыннын көрөлүн планын 113 хуу күүсеткен.

Тус-тус саянчылар бодурулге ооналзазын амыр күүседип турар. Саянчы эш Будинцеванын 2 инээ торзон, оларын бирээзи-ле хунде 7—8 литр сүтү берип турар.

Социалистик хүлээлгенин чылдын бүгү айларында амыр күүсе-дир — чеди чылдын ийги чымынын ооналзазын ыракта амыр күүседирин хандырып шыдаар дээрзинге саянчылар бүүзүрөп, чарышты улам күштелдир бергенер.

В. КАЛЗАН,

партия организациязынын секретары.

ЛЕНИН КУДУМЧУЗУ

(РАССКАЗ)

Кайып-даа келген кижи Азия диттин хиндинде Бин-Хем биле Каа-Хемчик бедирдежин алган Енисей болуп багган черинде херип, кыс-түп, бедип, чараштанып сайырап, ам чаа-ла дөртен алдылап турар анык хорайже кирерде моолан, Ленин кудумчулап, көри таварыла эвес.

Ленин аттыг колхозтун бир алдар-дыг хойжуу Партизан Байыр-оол Салчак Чарын-оолович Кызылче чорут дээр дегертинин тура, уруунга өөрүшкүлүк кончуг чуга-лаан.

— Че уруум, ам хал олураалы. Кызылды баштай көөр кижи эрте чедерге эки. Ленин кудумчулап хал кире бээр бис, хамык солун чүве миңа болбас ийикпе. Бодун-на көре бээр сен. Ленин башкынын номна-лын өзүгээр бистин Тыванын бот-таган кайгамчык улуз солун чү-үлдерин чижээ оон-на көрүп болур. Ленин кудумчузу деп алап хаан ужуру-даа ол.

Бодуштуг анык саянчыны Эре-маа онуг кластын дооскаш, дээди суртуула барбайн, төрөон колхозу-на ажалдап, саянчынын туспай мер-гежилин чедип аларын бодол алган. Ол, ам ийи чыл саанчалар турар. Бо чымыл өң көргүзү шору: саар ивек бүрүзүндө-не 1950 литр сүтү туу саан алган. Ам ачым-биле кады Кызылче баар, Кызылды көөр деп чүве оң сагыш-сеткилин хайдыны-рып, ылангыч ачымнын «Ленин ку-думчулап хал кире бээр бис» дээр чугаазы ону улам халзедип турган.

Чик машина-даа асфальтын орк-биле караканды ыдып-ла олур-ган.

Партизан Байыр-оол «тергин-не» дигелзеш холугу, чугаакчы-биле амытанын кайткан дээрин дораан көстү берген хойку хөөрөп эгелзээр-ге, улус өң солун чугаазын дым-нааш, чоғум кайда-кайда чоруп ту-

рар кара ыштыг бедик-бедик хоо-лайлар көстүп келген.

— Ча-да, Эремаа, хоораймысче кирип олуур бис.

Эремаа көрүп олуур мен дээниг бажын соғаш кылган, оон хоорайже дүрген-не кире тутуш берикээзи кээп чораян. А чалаачы машиназын, хугбайыраан, оокумалдыккан.

Партизан төмсөк-батыс чугаазын калап эгелзэн.

— 1914—1920 чылдарга чедир маңаа харагандан эске чүү-даа турган эвес. Ам көрбөс бе, тергин-не: магаалы улуз хоорай! Кызылдын тун кудумчузун мун тос чус чээрби дорт чылда Тыванын араттыг револю-туштук чалаа Ленин кудумчузу деп алаан. Ам бистин партиямын, чалаавыстын хун бүрүдөгү дегимче дузалачымынын ачымнда, ыла-дыг Тыва Советтин апаргандан бээр, Ленин кудумчузу калдыг апарган эвес, көөр сен уруум.

Дөмей-дөмей, ак-ак бажынар, чокпагар баштарыг, тарымал но-гаан ыштар, алдын сарааз авто-бустар каржы, солчуп эгелзэн. Эремаа бирде бир ийикче, бирде еске талазынче көөр дээр четтикпейн чораян.

Ленин кудумчузу! — Че бо, тергин-не... — деп, хойку ам-на сагымы амырай берген ышкыш машинамын чымчак олуду-га аткаар халас чымып алган. Эре-маанын сагымына Ленин кудумчу-зунун бир ужу шак моон мырынай-ла Москваныг бодуна чедир талы-нып чоруй барган ышкыш болган. Ирак эвесе кызыл тууйбулардыг бир бажын бедип үнүп бар чораян. Хойку ынаар көрүп алган иштинде чугаалааттынган.

— Механизация школарыче Алашаны чорудар чүве. Он чыл иш-тинде көрбөз кижи болза, ам Кы-зылды таныс болган-дыр ийи! Магаалы-даа чүве-дирем!

Ийи талазын бир дески чингир ногаан ыштар хаажылап чоктаан. кымылдарын чугаажак ак даштар шугумнал чоруй барган, ол-бо тала-зында улус шуужуп турар, соғуш ышкыш саян-дорт, деп-дески, кырында чүве беин көрүчүктелип турар кылгаар кудумчу ынаар-ла шейлүп чоруп каан.

— Бо турар үш-үш кагт даг дег тудулар — улус чурттаар бажынар, оларын бус-биле чымдыр — ынаш одавас, илер сун дамчымын каан — суглаавас, тергин-не — деп, малчын айткан. — А бо турар ак-ак улуг бажынар — областын төп эмнегези-дир. А бо талавасты № 49 бажын бистин Шетиникин партизаннары-нын штавы турган бажын боор.

Ол аразында дээрин көгүдө уруп алган ышкыш, кырында ег дү-вүр аларын кырында РСФСР-нин Кү-рөс тутугу үш кагт улуг бажын көстүп келген.

— СЭКП обкомунун болгаш обла-сткүкөмүчү бажын бо-ла болгай, тергин-не. Областын ажал-агый, культура тургузуунун айтырла-рын удузтуп турар чө бо-дур ийи.

Ийи талазын бир дески чингир ногаан ыштар хаажылап чоктаан. кымылдарын чугаажак ак даштар шугумнал чоруй барган, ол-бо тала-зында улус шуужуп турар, соғуш ышкыш саян-дорт, деп-дески, кырында чүве беин көрүчүктелип турар кылгаар кудумчу ынаар-ла шейлүп чоруп каан.

— Бо турар үш-үш кагт даг дег тудулар — улус чурттаар бажынар, оларын бус-биле чымдыр — ынаш одавас, илер сун дамчымын каан — суглаавас, тергин-не — деп, малчын айткан. — А бо турар ак-ак улуг бажынар — областын төп эмнегези-дир. А бо талавасты № 49 бажын бистин Шетиникин партизаннары-нын штавы турган бажын боор.

Ол аразында дээрин көгүдө уруп алган ышкыш, кырында ег дү-вүр аларын кырында РСФСР-нин Кү-рөс тутугу үш кагт улуг бажын көстүп келген.

— СЭКП обкомунун болгаш обла-сткүкөмүчү бажын бо-ла болгай, тергин-не. Областын ажал-агый, культура тургузуунун айтырла-рын удузтуп турар чө бо-дур ийи.

Ийи талазын бир дески чингир ногаан ыштар хаажылап чоктаан. кымылдарын чугаажак ак даштар шугумнал чоруй барган, ол-бо тала-зында улус шуужуп турар, соғуш ышкыш саян-дорт, деп-дески, кырында чүве беин көрүчүктелип турар кылгаар кудумчу ынаар-ла шейлүп чоруп каан.

— Бо турар үш-үш кагт даг дег тудулар — улус чурттаар бажынар, оларын бус-биле чымдыр — ынаш одавас, илер сун дамчымын каан — суглаавас, тергин-не — деп, малчын айткан. — А бо турар ак-ак улуг бажынар — областын төп эмнегези-дир. А бо талавасты № 49 бажын бистин Шетиникин партизаннары-нын штавы турган бажын боор.

Ол аразында дээрин көгүдө уруп алган ышкыш, кырында ег дү-вүр аларын кырында РСФСР-нин Кү-рөс тутугу үш кагт улуг бажын көстүп келген.

— СЭКП обкомунун болгаш обла-сткүкөмүчү бажын бо-ла болгай, тергин-не. Областын ажал-агый, культура тургузуунун айтырла-рын удузтуп турар чө бо-дур ийи.

Ийи талазын бир дески чингир ногаан ыштар хаажылап чоктаан. кымылдарын чугаажак ак даштар шугумнал чоруй барган, ол-бо тала-зында улус шуужуп турар, соғуш ышкыш саян-дорт, деп-дески, кырында чүве беин көрүчүктелип турар кылгаар кудумчу ынаар-ла шейлүп чоруп каан.

Чурунта: Ленин кудумчузу.

Фото А. Айрини.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

Советтерниң организас-массалыг ажылын бедик деңгелче

СЭПН-ниң XXI съездинин шийтпирлеринге үнелгелеш, районнуң мурунда тургустунган ажил-агый болгаш культура тургузушкунуна таланы-биле саддыган сорулгалары чедикшикниң шийтпирлээр дөш демиселче ажылчы чоннарны мобилизастарынын херээге Советтерниң организас-массалыг ажылы чугула учур-дузалыг.

Маада чижек кылдыр Улуг-Хем районнуң Советтерин көргүзүп берээр. Олар сессияларын, күссекчи комитеттерин хуралдарын чогуур уюлду эрттирип, аңаа көдө ажил-агыйны, улуттурун, транспортту, калык камгалаанын, культура-чымышканын, улус өөредилгезин база ажил-агый, культура тургузушкунуна өске-даа чугула айттыргаларын чугулаадып, үндүргөн шийтпирлерин күсселдеши дөш организаскы ажылдарын чорудуп турар.

Район Советиниң депутаттарынын ижинде эштер Д. Гордей, Т. Хоруу-маа, В. Чолдак, А. Кузьмина, К. Кандан-оол, С. Каликулин, А. Чика-чев болгаш өскелер-даа сонгучуларын мурунуга өгөттөрүн доктаамал берип, район Советиниң ажил-чорудулганын иденкейип киржип турарлар.

Индиг болза-лаа район, хоорай, көдө Советтериниң организас-массалыг ажылдарында улут четпестер ам-даа бар. Хайыракан (даргазы эш Базаан), Хендерге (даргазы эш Хурагандай), Баан-Кол (даргазы эш Келпозон) көдө Советтери организас-массалыг ажылдарын муку дендеде тургускан болгаш ол көдө Советтерде хамаарып турар «Улуг-Хал», Жанов аты, «СЭПН-ниң XX съездин», «X Улут хурал» колхозтарыны

ажыл-агый айттыргаларынын иштинче ханылап кирбей, эрегей ажил-агый турар. Ыччангаш ол колхозтар организас болган ажил-агый таланы-биле районнуң өске колхозтарынан жокчулап турары таварылга өвөс. Хайыракан көдө Совет районда улут Советтериниң бирээзи, ол хирезинде бодуңу тускай конторады белин чок.

Оон-биле чергелештир сонгучуларын чагыларын күсселдериниң таланы-биле ажилдары-лаа организастаттырмаан. Оон түнелгиле амдыралчы чугула айттыргалар чамдык чөлдө шийтпирлеттинмей артын каап турар. Торгалыг көдө Советке ички эмелгезиниң үчөстөгү ажилдарынын, көдө клубтуң туудуу доозарынын, Кожай ферма-нында ээстрижидилгени болгаш телефон харылаанын тургузарынын дугайында сонгучуларын чагыларын амга чедир күссеттинмээн.

Хендерге көдө Совет болгаш оон «СЭПН-ниң XX съездин» көдө ажил-агый артын, районнуң харылаа конторасы Ариг-Бажы суурга харылаа салгыры тургузарынын, клуб туудурун, сүт-баран ферма-нын радиожадарынын айттыргаларын эртен чылын доозар таланы-биле сонгучуларын чагыларын күссеттинмээн.

Советтериниң организас-массалыг ажылдарында шак мындагы четпестерин бар болуп турар чорук көдө, хоорай, Советтерин райтүссөккөн сууа удуртуп турарынын түнелгиле болуп турар. Ыччангаш Советтериниң организас-массалыг ажылын чогуур негелдешиг чедир удуртуу Улуг-Хем райтүссөккөн негеттин-ны.

М. НАВАА-САРЫГ. «Шынын» корреспонденти.

Нудумчу комитетиниң даргазының илеткелни дыңнаан

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана көдө Советиниң түссөккөн хуралына Бажы-Алаак суурун бир нудумчу комитетиниң даргазы эш Сүтүг-оолдуң илеткелни дыңнап чугулаашкан.

Дарганың илеткелинден илерээни болза, нудумчу комитети, нудумчулар (квартиралар) комитеттериниң дурдунда айттырган артерлерин болгаш хүлээлгелерин ыракта-ла четпес күсселди турар деп түссөккөн хуралы демделгэн. Комитет нудумчулар чурттаачыларын чагай-жыдылга, ногаачдылгага эртен чылын багай организастаан. Комитеттин денсезинде 30 ажык бажынар бар, а ол квартиралда нитиниң чүдө чагыс куулу, 4 араг-лаңыр черлер бар болуп турар.

Комитеттин ажылы колхозчуларын колхоз бугурулгезинге калбаа-биле кирдиштеринче угландыр ужурут. Мындг турбуже нудумчу комитети олче база-ла чогуур кичээнгейли эреп чоран эр ам-на амырай берген. Бажынын дүгүн аткаар суйбай каапташ, хөөрөп өгөлөөс.

— Педиституттун сөөлү курулууда мен, ам бо чылын доозар бис. Силернинге башкылар херек бе?

— Башкыларын билбес мен, мал амчын херек-ле — деп Эремаа чугулаашкан.

— Мыңаарга бо-ла болгай, — дөш чанында чоран арай чавыс сыныгы, боп-борбак арнынгы олче айткан. Мыңаарга Эремаа ол өлчө хүчүмүзүп көргүсөн. Оолдун чанында чоран уруг далашты кончуг бурунгаар чоруттарга, ол оол оон соонче база-ла мыг-дааш чок басыпкан.

Салзак Сайын-оолович бир малчын эки-биле ужуражы берген. Эремаа аныктарын өвүнү көөр дөш улустуң ара-аразы-биле шургу чоруп каан. Аныктар холгуну биле аныктарын часкалылаштыан:

— Дилээр, дилээр! — деп алгырып тургулаан. Бир уруг казыр-лаандыр танчылап-танчылап, долган-дыр турган чоңун ортузуне бирээзин чаалапкан. Баянга үдеткен ыр чагылашын үнгөн. Ол аразында бир-ле кижик артындаа каап кымдыр мен дөш ышкыш, Эремааның караан дуй туудушкан. Саанчы холду суйбай көргөн; чоон-чоон эр салаалар. Эремаа канчаар-даа бодаш, чоғум ким дөшүн тыппаан.

— Тыппазың ол бе кай? — дөш соонда, хол алдыры берген — Эремаа хал көрүп келгире — кызыл гас-туктуң, чоодак ченинг ак хойлениң оол баттырмады көргөн турган: арнын таным, адаттар дөрге — ады утундурган.

— Эки-и, Эремаа!

— Эки-и! — дөш, Эремаа кыч сен дөшүң кезек кайгап турган.

— Олаа.

Эремаа ол орта ам-на сактып келген:

— Мөңгө!..

— Илет, ол ийин. Шаанда, бичизиңде Олаага ок-

салбаан, оон түнелгиле ол нудумчу-да чурттал турар колхозчулардан дыка хей кижик колхоз бугурулгезинде сула киржин турар. Ногаа тарылааны калбартып таланы-биле нудумчу комитети чон ортузунга барык амыч чоруттаан.

Түссөккөн хуралдан ол бүгү четпестерин демделгеш, оларын кыска хуусаада чайлаарын болгаш нудумчу комитетиниң ажылын үндөш-биле аныктарын чагыларын алдырып эш Сүтүг-оолдуң негези.

Х. ДОРЖУ.

Бистиң совет кижилер Дуржулгалыг почтачы

Улут кара барба чүктөп алгаш, районнуң харылаа контора-зындан почта көп ап турар, кырган ирейн Кызыл-Макалыкка барык-ла хүнүң чыгыны көрүп берээр. Ол болза, 1950 чылдаа эгелеш «Барык» советтүн Кенделде почта дажычызында ажил-дап турар, кырган коммунист эш Сарама Ооржак-тыр. Ол ам 70 харлыг. Эш Сарама партияни парламаны болгаш албанын, чоңун хууда чагаа бижиктерин эзелеринге өй-шаанда чедирип берип, кончуг кызымаккай ажилдап турар.

Район түвүндө солундарын, журналдарын болгаш чагаа бижиктерин ол алгаш, чүдө Хенделен салгырынын төвүңге чедирип турар өвөс, харын Алаш, Кызыл-Тайга болгаш оон-даа өске ырак черлерде чурттал, ажилдап турар малчынарга чедирип, партияни агитация ажилын малчынар ортузунга кызымаккай чорудуп турар.

Эш Сарама Ооржак 1960 чылда совхозка солундар болгаш журналдар чагыдарыга база эки киржап, 100 кезек солундарын болгаш журналдарын чагытырып тараткан.

О. МӨНГӨ-БАЙЫР.

Кызылдың механизация үчилгезин көдө ажил-агыйны тускай артеминдерин чыл бүрдө белеткеп турар. Ол үчилгезинде чалаачылар курузун Чаа-Хал районнуң «Буржигар» колхозтан келген Араптан Дүзөн Тулушович 1956 чылда дооскан.

ССРЭ-ниң улус ажил-агыйны хөдүмдерин төлөтүп чеди чыл планын хуусаа бетинде күсселди дөш социалистик чарыкка киришпешан, эш Араптан шургуу ажилдап турар. Чүк сөөртүлгезиниң планын эртен чылым ол ажык күссеттинмээн, 1200 күшүнөрин ажилдап алган. Чеди чылым ийги чымына улум күженишкениң ажилдарын мурунчы чалаачы хүлээнип ап турар. Чурунта: эш Д. Араптан. Фотоу болгаш сөзү И. Дыргый-оолдуу.

Хөй-нитиниң корум-чурумун үрээрлер-биле демиселди күштелдирер

Хөй-нитиниң болгаш социалистик нити чуртталганың корум-чурумун үрээрлер-биле демиселди күштелдирер, аңаа хөй-нитиниң ролон калбартып таланы-биле Чөөн-

Хемчик районнуң Чыргакы көдө Совети алдан хөмчөлөргөн ап чорудуп турар.

«Хөй-нитиниң корум-чурумун камгалаарына ажыкчы чоңун кирдүрүп бидирер хандырын турар бис. Оон түнелгиле эш-хуузунуң чурдунга кирген кижилер чоңун мурунуга улут миннишкенин илердеп, боттарынга шыңгыш шүтүм-чүлөлдү түнелгелерин кылып турар болгаш моон сонгаар эттинги чаала-лырын боттарынга хүлээнип ап турарлар. Мурунда арагалаш, чургууреп, ажилдарынан ойталап турар, эш-хуузунуң судтарына херезан көрдүргөн Ак-кыс, Улужук, О. Бичелдей сулгар ам ол чоруктары каталтапайн турар болгаш колхоз бугурулгезинде ажи ажилдап турарлар. Оон мыай кем-херектер үчүлгелер, малагыла өөр ышлар чоруктар бистиң көдө Советте шүүт чиккен деп болур. Колхоз бугурулгезинге ажилдарынан ойталаар, чок болза прогук кылдыр, өске-даа чурум үрээршинери кылар чоруктар дыка өзөөлөөс.

Эш-хуузунуң судтарына херектерин өмөрдө, аңаа бүгү чыны киришпешан, судтарын кижиздилгелди болгон болгаш оларынч хүндүрүп бидирер хандырын турар бис. Оон түнелгиле эш-хуузунуң чурдунга кирген кижилер чоңун мурунуга улут миннишкенин илердеп, боттарынга шыңгыш шүтүм-чүлөлдү түнелгелерин кылып турар болгаш моон сонгаар эттинги чаала-лырын боттарынга хүлээнип ап турарлар. Мурунда арагалаш, чургууреп, ажилдарынан ойталап турар, эш-хуузунуң судтарына херезан көрдүргөн Ак-кыс, Улужук, О. Бичелдей сулгар ам ол чоруктары каталтапайн турар болгаш колхоз бугурулгезинде ажи ажилдап турарлар. Оон мыай кем-херектер үчүлгелер, малагыла өөр ышлар чоруктар бистиң көдө Советте шүүт чиккен деп болур. Колхоз бугурулгезинге ажилдарынан ойталаар, чок болза прогук кылдыр, өске-даа чурум үрээршинери кылар чоруктар дыка өзөөлөөс.

Чоңун ортузунга хойлу-дүрүм тангытырлыганын, ылангыла хөй-нитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар-биле демиселди улум күштелдирер, ол ажилдарга чоңун, хөй-нитиниң калбак киржилгезин хандырып бистиң көдө Советтин, оон күссөккөнүң болгаш партия, комсомол, профивилет организастарының өң чугула сорулгазы болуп турар.

К. БОРА-МӨНГӨ.

Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы көдө Советиниң даргазы.

Номчукчуларның бижип турары

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунда лаарыныга мастер-склазы ажилдап эгелөөс. Мастер-склаз баштайгы хүнерде урулар садынаа аны-буру илде-хептерин, сонга өстерин даарайт. Мастер-склаз колхозчуларын болгаш шко-ларын чагыларын хүлээп ап турар.

Шалдып Норжат олар оттулар мыш белеткелде мурнакчы ажилдап турарлар.

Н. СУНДУЙ.

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тарачын» колхозунуң колхозчу-ларына Чадаана хоорайның улустуң бот-тызынгар уран чула театрынын коллективни концертни көргүсөн Ийн-чаныгымын ыра-лын, шүлүктөрүн, тандаларын, расказдарын болгаш уран-чечен ислерин колхозчулар сонур-гал көргөсөр.

Д. ДАМДЫШ.

Бедик дужутту өстүреринге чугула чүүлдер

(Агрономнун сүмези)

СЭПН ТБ-ниң 1959 чылда декабрь Пленумунуң шийтпирлерин күсселди дөш көдө ажил-агыйны ажил-ишчилериниң мурунда салынган чугула сорулгазы болза, тарылааны чүдө шөлүн калбартыр өвөс, а харын шийтгелди алдынган черлериниң үнүш-дужуттуң бүгү кемчелер-биле бидирер болур. Бистиң областың байданыга шөлдерге органиктиң удобренилерин, ылангыла өдөкти төп, хөргүңгө четчир санынгы шыкты бар болдуруп тургаш, бедик дужутту чедип ап болур.

Бистиң областың хөргүңгө механиктиң составынын таланы-биле чик болуп, харын хаттан, а ол ышкыш шын өвөс суггарылган беле-ни-биле үрелип турар. Шын өвөс болбазырап кылганда хөргүңгө үрүгүлү дүргөн үрелир (азы аңаа-ла көрүп баксыраан турар), оон уржундан дужут буудулар. Органиктиң удобренилерин шыге тө-гөргө, хөргүңгө органиктиң нислота-лы-биле байдыр. Ол болза хөргүңгө доозунналган кезекчигештерин бижиктирар, структуралын тургу-пушаан, хөргүңгө улам-на үнүш-дужутту бодуруп турар.

Суг болза, үнүштерин бүтүрелеринче сийди киргеш, оларын сериндедип турар, харын-лаа чылым эңне икиг үезинде үнүштерин эки үнүг үнү-ринге артын бээр. Ынча-буру кул-тураларын суггарылга негелдеши таңгыс-ай өвөс. Бир центнер кы-зыл-тастың (сааны-биле калы) суг-гар бугурумдун алдырыга 400 цент-нер, чинге-тараага—260, кукурузу-га болгаш могадга—240 центнер су-вететтинер.

Доктаамал болгаш тур тургаларды хөй мал туруп турары-биле чергелештир областа кончуг хөй өдөк курулары бар. Ындыг турбуже, бо иринди чедикшилдигин чөп ажы-лавайн турары кончуг хомуданчыг. Бир өвөс кыштагаларын, мал тургаларын көөр болзувуса, мынд өдөк дөргө кончуг хөй оваланы берген чылар. Бо үнелиг чедикши-лигге ажилдагымай чыткан, үрелип баксыраар болгаш бодунуң чедикшиг бот-шынарын оскунар.

Иринди өдөкти хөргүңгө, ылангыла ар алезин-пордуг черлерге төп бо-лур. Үнелиг култураларын негел-де чедикши кылдыр оон бир гекта-рыга 10—15 тонна мынды өдөкти төккен турар. Элезин хөргүңгө чер-лерге чаа өдөкти ажылаар ужурут, оон бир гектарыга 15—20 тонна өдөк онаажыр. Өдөкти шын ажил-дарын—агротехниктиң хөмчөлөрүн планын баулар агрономнун хары-лаа херээ болур.

Унүштер болза, сугну херээлөрдө, колдуунда чаа суууңгү күссел-биле хандыртанар. Чашканың кат кезе бис миллиметр кылын, мыңаарга 1 гектар черге 10 тонна суг көңөжери болур. Бистиң агы-гы-ангы райондарымызды бир гек-тар шөлүңге чылда 3000 тонна чашкын суу дүжөр, мыңаар чыс тагалындан эки дужут өтүп үнүп болур.

Иринди өдөкти хөргүңгө, ылангыла ар алезин-пордуг черлерге төп бо-лур. Үнелиг култураларын негел-де чедикши кылдыр оон бир гекта-рыга 10—15 тонна мынды өдөкти төккен турар. Элезин хөргүңгө чер-лерге чаа өдөкти ажылаар ужурут, оон бир гектарыга 15—20 тонна өдөк онаажыр. Өдөкти шын ажил-дарын—агротехниктиң хөмчөлөрүн планын баулар агрономнун хары-лаа херээ болур.

Суггарылганың дайы хире чорут-тары найда суггарылга буталары барыдан хамаарып. Бистиң обла-стың байдалына кыжын шыге суг-ну булугталдырып улут учур-дуза-лыг. Шөлдерге чытан харда гек-тар бүрүзүңге 300 тонна суг берди-нип болур, чызын эрэн хар суун та-рылга шөлүңге доктаалын сийдери чугула кемчел болур. Шала ийлен-чек шөлдерге эрэн хар суу чыгыс черге доктаавас, өскөз ага бээр тө-лөдө, ону ол-ла черинге доктадып сийдери дөш харын кезек-кезек кылдыр көшкелдир өваалар бол-гаш чадалар, доора дургаар ишдир чарар болза эки. Бо бүгү кемчелер-ин херек кырынга боттадырар бол-за, эки дужутту өстүреринге улут ажык-дузалыг болур.

Унүштер болза, сугну херээлөрдө, колдуунда чаа суууңгү күссел-биле хандыртанар. Чашканың кат кезе бис миллиметр кылын, мыңаарга 1 гектар черге 10 тонна суг көңөжери болур. Бистиң агы-гы-ангы райондарымызды бир гек-тар шөлүңге чылда 3000 тонна чашкын суу дүжөр, мыңаар чыс тагалындан эки дужут өтүп үнүп болур.

Суггарылганың дайы хире чорут-тары найда суггарылга буталары барыдан хамаарып. Бистиң обла-стың байдалына кыжын шыге суг-ну булугталдырып улут учур-дуза-лыг. Шөлдерге чытан харда гек-тар бүрүзүңге 300 тонна суг берди-нип болур, чызын эрэн хар суун та-рылга шөлүңге доктаалын сийдери чугула кемчел болур. Шала ийлен-чек шөлдерге эрэн хар суу чыгыс черге доктаавас, өскөз ага бээр тө-лөдө, ону ол-ла черинге доктадып сийдери дөш харын кезек-кезек кылдыр көшкелдир өваалар бол-гаш чадалар, доора дургаар ишдир чарар болза эки. Бо бүгү кемчелер-ин херек кырынга боттадырар бол-за, эки дужутту өстүреринге улут ажык-дузалыг болур.

Суггарылганың дайы хире чорут-тары найда суггарылга буталары барыдан хамаарып. Бистиң обла-стың байдалына кыжын шыге суг-ну булугталдырып улут учур-дуза-лыг. Шөлдерге чытан харда гек-тар бүрүзүңге 300 тонна суг берди-нип болур, чызын эрэн хар суун та-рылга шөлүңге доктаалын сийдери чугула кемчел болур. Шала ийлен-чек шөлдерге эрэн хар суу чыгыс черге доктаавас, өскөз ага бээр тө-лөдө, ону ол-ла черинге доктадып сийдери дөш харын кезек-кезек кылдыр көшкелдир өваалар бол-гаш чадалар, доора дургаар ишдир чарар болза эки. Бо бүгү кемчелер-ин херек кырынга боттадырар бол-за, эки дужутту өстүреринге улут ажык-дузалыг болур.

Суггарылганың дайы хире чорут-тары найда суггарылга буталары барыдан хамаарып. Бистиң обла-стың байдалына кыжын шыге суг-ну булугталдырып улут учур-дуза-лыг. Шөлдерге чытан харда гек-тар бүрүзүңге 300 тонна суг берди-нип болур, чызын эрэн хар суун та-рылга шөлүңге доктаалын сийдери чугула кемчел болур. Шала ийлен-чек шөлдерге эрэн хар суу чыгыс черге доктаавас, өскөз ага бээр тө-лөдө, ону ол-ла черинге доктадып сийдери дөш харын кезек-кезек кылдыр көшкелдир өваалар бол-гаш чадалар, доора дургаар ишдир чарар болза эки. Бо бүгү кемчелер-ин херек кырынга боттадырар бол-за, эки дужутту өстүреринге улут ажык-дузалыг болур.

Агроном С. НАЗАРОВ.

САДЫГ АЖЫЛЫНГА УДУРТУЛГА КОШКАК

Каз-Хем районнуң ажылы чон-нары 1959 чылда, чеди чылдың баштайгы чымында, районнуң муру-нуга салдыган ажил-агый болгаш политиктиң сорулгаларын күсселди таланы-биле эзөн чедикшилерин болган. Районнуң колхозтары күр-неге тараа, эг, дүк, сүт садар хүлээлгелерин ажык сактып. Нити-нин малынын баш сааны өстүр-ериниң планы база күссеттинген. Районнуң улуттур бугурулгелерин ажи ажилдагымай чыткан, үрелип баксыраар болгаш бодунуң чедикшиг бот-шынарын оскунар.

Бүгү чоңун ол кайгамчык чагай патриоттуг көдүрүшкүңгө совет сандыгын, белеткелдер болгаш ния-тың, Косим-Сейтиң төп бараан са-дымында 46—48 размерлиг куу ко-стомянер колдап турар. Ол ышкы хөм улдуңуң кара болгаш хурен өнүгү 38—40 размерлиг ботиналар херек болза чүдө 40—44 размер-лиг резина азы каучук улдуңуң ботиналар көвүдөн. Оон мыай бичи-нин уругтарынын болгаш школачы-ларын форма хептери база эвөш сүтүр турар ийкек өй-шаанда сады-га кирбей турар.

Барааннар шынанын тайла-бырлар, пропагандалаар ажил ды-ка кошкан. Сарыг-Сейтиң төп мага-зининге болгаш өске-даа черлерге дөрге, садып алычылар барааннар-ны холу-биле тулуп, хемчаз көрү-сеп турда-ла, садыкылар душ-да чок романыр садып алган номчул олурдулар. Мыңаар ажилдаар болза планын күсселди бергеш.

Чижээ, райпо 1959 чылда бараан саарылганын планын чүдө бирги квартиралда 107,2 хуу күссеттинген. 91,5 хуу, үшкүзүңдө—95,3 хуу, дөртүзүңдө—93,9 хуу күссеттинген. Оон каразын-биле чылда бараан саарылганы чүдө 97 хуу күссеттинген. Районда бүгү 26 садыг то-чкыларынын чүдө орта кезин чылда бараан саарылганын планын күссеттинген.

Барааннар шынанын тайла-бырлар, пропагандалаар ажил ды-ка кошкан. Сарыг-Сейтиң төп мага-зининге болгаш өске-даа черлерге дөрге, садып алычылар барааннар-ны холу-биле тулуп, хемчаз көрү-сеп турда-ла, садыкылар душ-да чок романыр садып алган номчул олурдулар. Мыңаар ажилдаар болза планын күсселди бергеш.

Чеди чылдың кайгамчык улут программазы садыг ажилдакчылары-нын мурунуга чаа улут сорулгаларын тургускан. Садыг ажилын органи-застаары чүдө райпо баш-таарынын өвөс, харын партия, совет, профивилет организастарынын база чугула херээ болур. Бир өвөс көдө Советтер боттарынын күссөккөнүң хуралдарына мага-зин өргөлөкчелерин илеткелде-рин ап, оларга удуртулганы өй-шаанда бээр болза садыг ажилдак-чыларына улут дуза болур. Про-фивилет организастары хөй-нитиниң контролон боттадырар ажилы база организастаары чугула. Со-вет сандыгын ажилына хөй-нитиниң контролон күштелдирер—ажыл-агый болгаш политиктиң сору-лгаларын шийтпирлээринге бүгү улустуң ролон бедиткени болур.

Сарыг-Сей, Медведкея, Федоро-ва болгаш өске-даа черлерде мага-зинерде сукно, трико, драп черге-лиг пестер дүрү-биле хөвөөр чыт-кылар. «Мен магазини хүлээп аарымда-ла мыңаар чыткан» деп өргөлөкчилер харылаар, а ону өске дүргөн саарлыр черге чорудар дугайын бодалас. Чоокта чаа «Совет Тыва» колхозта магазине шокар пестер келген. Мыңаарда магазине садып алычылар сымнашас турган. Хамык учур ук пестерин өртөөниң чингине өвөс, оон-даа чик өрткин пестер аңаа мурунда-ла турган, а хамык учур кижилерин херегел-динде болур.

Сарыг-Сей, Медведкея, Федоро-ва болгаш өске-даа черлерде мага-зинерде сукно, трико, драп черге-лиг пестер дүрү-биле хөвөөр чыт-кылар. «Мен магазини хүлээп аарымда-ла мыңаар чыткан» деп өргөлөкчилер харылаар, а ону өске дүргөн саарлыр черге чорудар дугайын бодалас. Чоокта чаа «Совет Тыва» колхозта магазине шокар пестер келген. Мыңаарда магазине садып алычылар сымнашас турган. Хамык учур ук пестерин өртөөниң чингине өвөс, оон-даа чик өрткин пестер аңаа мурунда-ла турган, а хамык учур кижилерин херегел-динде болур.

Сарыг-Сей, Медведкея, Федоро-ва болгаш өске-даа черлерде мага-зинерде сукно, трико, драп черге-лиг пестер дүрү-биле хөвөөр чыт-кылар. «Мен магазини хүлээп аарымда-ла мыңаар чыткан» деп өргөлөкчилер харылаар, а ону өске дүргөн саарлыр черге чорудар дугайын бодалас. Чоокта чаа «Совет Тыва» колхозта магазине шокар пестер келген. Мыңаарда магазине садып алычылар сымнашас турган. Хамык учур ук пестерин өртөөниң чингине өвөс, оон-даа чик өрткин пестер аңаа мурунда-ла турган, а хамык учур кижилерин херегел-динде болур.

«Тилдеге» колхозта хөргөжөн-нөр чөвүлени бажын иштин шимээр чыгарып турган. Бажынын хөргөж

«Орустар ажылга ынак, эки сеткилдиг болгаш акы-дуңмалышкы улус»

«Франциянын улуг идегели»

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциянын мөкөтө кылдыр черинин ажилдакчыларынын Совет чазактын баштыны Францияга чеде белек кылдыр тудары-биле тускай кылган металлдын чуруун март 11-де «Юманите» солун бирги арында парлаан. Медальдын көстүп чоруур талазында Совет чазактын баштынын чуруу болгаш ону долганзыр: «Никита Сергеевич Хрущевка» деп бижип каан. Медальдын артым талазында Парижтин чамлык төгүтүр черлерин, Черини кылымал совет эдеринин, тайбыннын көгө-бугазын болгаш Сена хемде хоочун көвүргүдери бирээни дүрдөп чураран. Ол көвүргү, металлдын тургузукчуларынын бодалы-биле алырга, Чөөн болгаш Барыын талаарны башкаландырып турар чүүлдерин шунтузун ашмак кежир салдынганы ол болуп турар.

«Бистер Франциянын хоочун өнүгү боуп турар кижини—улуг чурттуг удурутукчузун хулээп алырын, оң манаа келирин чүүлүдүзүн көрүп турар бис. Ол чорук бистин чуртувуска болгаш тайбыннын херээнге улуг сонургаддыг деп мөкөтө кылдыр черин ажилдакчыларын солунун корреспондентизинге чугаалааннар.

Франциянын уран чүүлүнүн болгаш культуразынын сураглыг ажилдакчыларынын «Юманите» солунда парламенттин медеглелери бөдүүн француз ажил-ичилеринин салышсеткили-биле дүжүп турар.

«Дэргин Хрущевтин манаа келири улуг ужу-дузалыг. Бисте шунтузун чангыс не—Чер бар болгай. Ол черге ап-найырадыг чурттаар төлөөдө хамыктын мурунда бот-боттарын билчир херек» деп сураглыг француз кинорежиссер Кристиан-Жак чугаалаан.

Министрлер Чөвүлелинин Даргазы биле француз чазактын баштынын арасында болуп чугаалажышкылар ийн уаустарын бот-боттарын эки бөлчиринге идилгит боуп, кол ачары созулга—тайбынны быгалаарынын оруунга чаа базым болуп деп Кристиан-Жак көрүп турар.

Париж. Улуг Кудумчулар. Сен-Дени дээр хаалга. Фото Франс Престии.

Моол улус Лениннин хүннеринге белеткенип турар

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол Арат Республиканың бүгү-ле булуңнарында В. И. Лениннин төртүтүнгөн хүнүндөн бээр 90 чыл болурунга ажил-херекти өзү-биге белеткенип турар. Монцам агентилелдин дыңнадып турары болза: Моолдун улутпур бүүдүргелеринде болгаш культура-чырыдышкын албан черлеринде ол хүнге алдар болурунга социалистик чарыш улам-на калбарган. Чарышка хүн келген тудум-на улам хой коллентивтер болгаш ажил-ичинер немежип кирип турар.

Клубтарда, улутпур болгаш албан черлеринин кызыл булуңнарында, библиотекаларда В. И. Ленинни дугайында номнар, фото-чураттар делгирлерин организастан. Дээди өвөдилге черлеринде Ленинниң чөгөөлү дугайында эртем-теориялыг конференцияларны эртинтип турар.

Поль Робсонун медеглели

ЛОНДОН. (СЭТА). «Дейли уорнер» солун тэйбың дээш шылгарангай демиселин Поль Робсонун медеглелин парлаан. Поль Робсон үк медеглелинде Барыын Германиянын фашисттик шерини натап тургузарынын болгаш аңаа Испанияда болгаш өске-даа чурттарда шериг баазаларын бээринин планын шиттирилди-биле буруу шаап көргөн. «Ол чорун тайбынның херээнге улуг айылыды болурун турар, ыңчангаш Барыын Германиянын милитаризмин натап тургузарынын дугайын чангыс минутта бемин бодээр арганы боттарынын чазактарынга улаустарын бээр меңз бүүрүттинмес-тир» деп Поль Робсон демдеглээн.

Ындыга-ла үр эвесте мен совет кижилер-биле бүүдүргелерге, фабрикаларга, клубтарга болгаш анаа-ла куудумчуларга-даа ужурашкан мен. Олар шунтузу тайбын дугайын чугаалап турарлар. Аңаа баргаш көргөн чүүлдеринге үндөйлөшкө, Совет Замилели чөсөгеннишинини бүрүн болгаш бүгү-нитти дүжүрериниң дугайында чугаалажышкынарны кылырынга белең деп чалбышты-биле чугаалап болуп мен.

Ол хемчиги боттандырар болза, бистин делегейинис кайгамчыктыг-ла болуп! Аңаа кандыг-даа көргөр-сүрттээр болгаш чөдөнимес-дыны чорунтар турбас; бүгү-ле эр, херээниме кижилер болгаш биче чаштар-даа амьдыралдык өөрүшкүзүн көрөлөр; культура болгаш уран чул улус чектелер ийни. Бистер бүгү улустарга өзүлүг аас-нежини хандырары дээш чарыж умурулгус бис.

«Чөпсекти эңдере бүүдүрерин соксадыр»

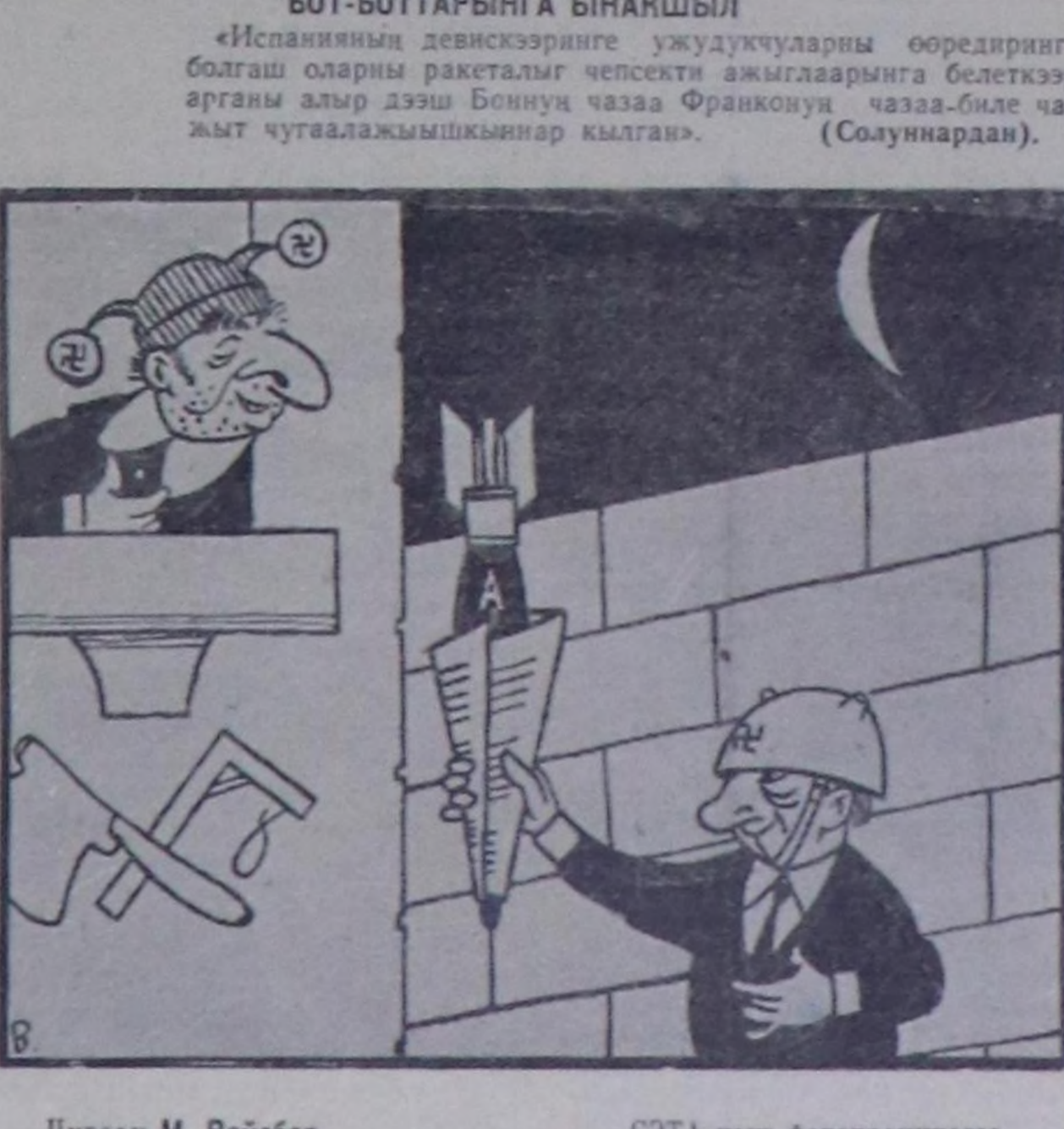
Ядролуг чазылдырышкынарны катан эгелээринге Эдлай Стивенсон ууруланып турар

НЬЮ-Йорк. (СЭТА). «Атомчү эртемденериниң боллетенин» март номеринде демократтыг партиянын уадурутукчу Эдлай Стивенсонун медеглелин парлаан. Ядролуг чөпсектиң шенелелерин Каттышкан Штаттар катан эгелөөсү уадурутукчу Эдлай Стивенсонун медеглелин парлаан. Ядролуг чөпсектиң шенелелерин Каттышкан Штаттар катан эгелөөсү уадурутукчу Эдлай Стивенсонун медеглелин парлаан. Ядролуг чөпсектиң шенелелерин Каттышкан Штаттар катан эгелөөсү уадурутукчу Эдлай Стивенсонун медеглелин парлаан.

БОТ-БОТТАРЫНГА ҮЙНЭШ

«Испаниянын девискээринге удурутукчуларны өөредиринге болгаш оларны ракеталыг чөпсекти амьдалында белеткээр арганы алдыр дээш Боничү чазала Франконун чазала-биле чамлык чугаалажышкынар кылган».

«Солуннардан».

Чураан М. Вайсбор. СЭТА-ның фотохроникасы.

Манолис Глезосту хостаар

★ ★
Моол улустун үнү

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Грециянын национал маадры Манолис Глезосту база дагын судтаанынч дугайында меде бугу, Моолга удурула-нышкынын үнерин күштедирген.

Монпам агентилелдин корреспондентизинге Чөйбалсан шапталыны лауреады, кинооператор Д. Жигжид мынча дитен: «Мен, бүгү моол улус-биле кады сураглыг журналист болгаш тайбын дээш шылгарангай демиселин Манолис Глезосту база катан судтаанынч шиттирилди-биле удурулашып турарымын илереттим».

Грек эрге-чагыргаларын ужу-дурум чок чоруну күрүнө типографиязын ажилын Дашлигит шыгызы-биле буруу шаптымаан, Грециянын патриоттук күштеринин чедип алыр дээш демисежип турары улуг-чагай херээ тилээр болгаш Манолис Глезос, оң өөрү күзөөн хосталганын чедип алыр деп идегелин илереткен.

Көдө ажил-агыйн «Социалист-че орул» деп баттыжыгазынын маалыны Гомбоосураңч чугаалаан: Бистер маалынар Грециянын демократтыг күштери-биле ап-сеткилдиге каттыштырып турар бис, ыңчангаш грек улустун алдарлыг огу Манолис Глезосту хостаарын негеп тур бис».

Шын эвес шииткелди күш чок болдулар

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Грециянын шериг трибуналынын ужу-дурч чогу-биле Манолис Глезосту болгаш Грециянын өске-даа патриоттары шиткен шиттирилди күш чок болдуларын Румын Улус Республиканын ажилчы чоннары негеп турар.

Эртемденер, хой-нитти ажилдакчылары, чогаалчылар Румыниянын солундарынын арынарында Манолис Глезосту болгаш өске-даа грек патриоттары камгалаан чүүлдерин бижип турарлар.

Шугуучу Н. Таутун «Стягул рощу» солунга бижээни: трибуналынын шииткелери грек улустун үнү тооп көөр болгаш оларын тура-соруун хүндүлөөр ужурут. Уластуң арыназын үнүн ап-сеткилдиг кижиниң үнүн кадыг-дошкун хоойлу-даа, кара бажынның ханазы-даа дуй шаап шыдаас дээрин олар утпас болза чогуур.

«Республика» дээр заводтун директору Г. Петров «Скиттея» солунга мынчар бижээ: Глезоска, Киркоска болгаш өске-даа грек патриоттарга улуг хоп-мегечи сул чорудалгаларын соксадырын бистин чуртун бугу ажилчы чоннары-биле кады негеп тур мен. Манолис Глезос болгаш өске-даа патриоттары хостааш, оларын өг-бүлелеринге, Грецияга эгидип бээр ужурут.

ДҮНӨ БОЛГАН ЧОРУК

Эрестиг дружиначылар

Бо херек—Улуг-Хем районун Дения аттыг колхозунун төп шаңында болган. Дружиначылар Кызыл-оол, Дадар-оол олар колхозтук шаңында чаны-биле дүне эртин бар чораш, мында тараа ускан-даа ыш-каш, шимээрер чугаалашкан-даа ышкаш даашты эскерип кааннар.

—Мындыг дүне бо шаңдан тараа ап турар киж кайан бар боор, дараа болза таныл бербес ужурут болгай, оорлар болуп чадавас-тыр, боларын тудуп алымы—деп, Кызыл-оол эжинге сагындырган.

Эрестиг, серемчиледиг дружиначылар шаңын ийн талазында чедип келгенер. Шынап-ла колхозтук таразын оорлап чытканнар дээр чай бемин албаанда, оларын тудуп алганаар.

Нитиге ажилчы ажил кылбайн, өскенин кужу-биле амьдырап чораш, мурунда база херек үлгелдиг чораш Т. Докпан, С. Байыр-оол олар колхозтук кол шаңын танымы К. Кур-оолду эзиртип арагалалып, оңу боттарыга эвилелдеп алгаш, беш шоодай кызыл-тасты уруп, шаңака чүдүреринге белеткенип алган турда, оларын ол «чагай олчанын» дедир дүжүрткеш, боттарын көдө Советке дружиначылар дүжаап бергенер.

Хей-нитинин өңүтүн оорлап турган Т. Докпан, С. Байыр-оол оларын херезин итсегеже кириген. Эрестиг дружиначылар Кызыл-оол, Дадар-оол оларга көдө Совет өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Күш-культура болгаш спорт

Областың кышкы XV спартакиадазы

Эртен воскресеньде 11 шакта «Совет Тыванын беш чылы» стадионга областың кышкы XV спартакиадазынын киржикчилери команда айы-биле чыксаалыккан.

—Спартакиадага райондардан 9, Кызылдын спорт эки-тура нитилелдеринден 4 командалар, шунту 260 ажил спортчулар келген—деп, судья Афанасьев комсомол өмүкүнүн секретары эш Доруун-оолга рапорту берген.

Эш Доруун-оол спартакиадада киржикчилерге байыр чедирбешаан, оларын спортту бедик көргүзүлгелерин болурун күзөөн.

Рекордтан 1,7 секунда бедик

—«Совет Тыванын 5 чылы» стадионга беш минут болгаш херээженерин 500 метрге коньки маргылдаа-зы-биле спартакиададын программасы эгелээр-дир—деп судья микрофонга чарлапкан.

Ол бир шак чартыкта дошка тушту командадарнын төлөөкчилери чик идик-хем-биле бурун кетпашкен, конькилерин шенээп чүве деп доштун ортузунга мый-бээр күжүн камнаышсаан, белеткенип турганнар.

Көрүкчүлерин арасында бир-ле үн—көрөм дуу ол, чыгаеже ууун уругууч маннаарынын аянынын, анаа-ла эвес боорам, ол?

—Чүт дээрин ол, эртен чыдын область чемпиону Гая Соколова шыккажыл, маңап турда оолдардан тудак чок, аттыг үрөп боор...

Ол арасында судья дистанциянын эгелээрин конькичлерге дынатты.

Конькичлерин демиселин эңгитүлүк эгелээ. «Буревестник» команданын төлөөн Люся Есарева доштун дескиндир конууг чараш кылгыт-ла тур. Ол Гая Соколованын 1959 чылдын кышкы область спартакиададагы тургускан рекордундан 1,7 секунда бедик тунелди күргүс-көн. Оон шагы 58,1 секунда болуп, бирги чери ээлээн. Соколова («Буревестник») ийги чери ээлээн. Ол болуун рекордундан 2,1 секунда куду демисели күргүскен.

Дараазында олардын 500 метрге маргылдаанын эңгитүлүк эгелээ. Эртен чылдын 500 болгаш 5000 метр дистанцияга эң ийги тунелди күргүскен Чашукин биле Морозов («Буревестник») оларын аразыга демисел шыгып болган. Ыңчалза-ла хоочун чемпиону соолду дескиндиле Морозовту эртекш, 47 секундада келгеш, бирги чери ээлээн. Ол боду-тун рекордун эңгиткеш шыдаваан. Ийги чери Бий-Хем районун төлөөкчиси Суванов алган. Ушкунуң Морозов ээлээн.

Херээженерин 1500 метр дистанцияга чарыж солун болган. Ийги чарыж «Буревестник» команданын төлөөкчилери Л. Есарева болган Г. Соколова оларын аразыга бирги чер дээш демисел хайынышкы болган. Соколова болуун эңгиткен 0,5 секунда мурунап келгеш, бирги чери ээлээн. Оон шагы 3 минутта 18,3 секунда болган. Есарева ийги чери алган. Ушкуну чери ол-ла командалан Бородина ээлээн.

Хунуң ийги чартында оолдарын 5000 метр дистанцияга көрүкчүлерин сонуургалын хайындарган. Есарева биле Чашукин оларын аразыга эңгит-түлүк демисел болган. Хоочун маннакы Чашукин болуун эңгиткен 1 секунда оңадыккан, ийги чери ээлээн. Есарева 10 минутта 0,6 секундада келгеш, бирги чери алган. Ушкуну чере база-ла («Урожай-ың») төлөөн Тутатчиков болган. Борда Талды районун төлөөкчиси Валерий Седлижский база-ла эңгиткелди күргүскенни демдеглээр чугула.

Хаак оруунга

«Буревестник» нитилелдин, а оон соонда Талды районун хаакчылары маннажып келген.

Ушкунда «Буревестник» нитилелдин эң дээр хаакчылары бирээни Барков маннап үнөш «Урожай» төлөөкчиси эртекш, ол-ла үнүдө бирги чере шалчип берген «Труд» команданын маннакчызыга чокушуп келген.

Дүрткү үнүшкүдө эстафетаны «Трудтун» хаакчысы Масленниң, «Буревестник» Чоксум, «Урожай» Тарал олар алгаш үнүшкен. Бирги, ийги, үшкү чери шиттирилди деп бергенде көрүкчүлерин бир чамдактары—Масленниң черде четтирбес дийр, азы Чоксум келди эвеспе, көргөй-ле силер дийр, а бир чамдактарын бодалы-биле аларга: Тау оларын ийилдерин эртекш келир дээр башташкынарны оомком дымалып турган.

Чартык шак хире болганда бүгү болу ах көстүр хаакчыны маңап органын көрүкчүлөр эскерип кааннар. Ол болза Чоксум дур Чоксумунд хевир чере кымга-ла алдыртпас деп чүве билдире берген болгаш ол эстафетаны бир дугарында дооскан. «Буревестник» команданын шагы 2 шак, 42 сек, 15 секунда. «Урожай» төлөөкчиси Тарал Масленниңге дыма чокушуп ал келген болза-даа финишке анаа каш-ла секунда черпей барган. Ыңчангаш ийги чери «Трудтун» команданы 2 шак 42 сек. 20 секундада эртекш, алган.

Ректор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН	
«ВЛКСМ-нин 30 чылы» (улуг залга): «Өнүктүр — эштер» («Дружба — товарищи») — эртингиң 10 шакта; «Көргөн доран мынакшы берген» («Любовь с первого взгляда») — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.	«ВЛКСМ-нин 30 чылы» (биче залга): «Оожум Дон» («Тихий Дон»), 2-ги кезээ — 3, 5, 7, 9 шактарда.
«Каа-Хем»: «Маадырыг симфония» («Героическая симфония») — 11.15, 1.15, 3.15 шактарда; «Ожун» (дегем экраның) — 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.	«Восток»: «Көргөн доран мынакшы берген» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

КҮРҮНҮНҮН ИШТИНИ ҮШ ХУУЛУГ ОЙНАШЫННЫГ ЧЗШНИННИН 74-НУ ОЙНАШЫННАРЫГ ТИРАЖЫ 1960 ЧЫЛДЫН МАРТ 30-ДЕ БОЛУР

Тиража 50.000, 25.000, 10.000, 5.000, 1.000 болгаш 400 рубльдеринг ойнаашкынарнын ойнаар. Чээшкениң облигацияларынын талазы-биле тиража дараазында ойнаашкынар таваржыр:

Ойнаашкынарнын көмөзүн	Чангыс рапорт-ка	Кол тиража ойнаары
50.000 рубль	2	28
25.000 рубль	5	70
10.000 рубль	25	350
5.000 рубль	80	1120
1.000 рубль	700	9800
400 рубль	7688	107632
Түңү	8500	119000

Ойнаашкынарнын нити түңү (мун рубль-биле) 4650.2 65102.8

Ойнаан облигацияларын өртөөн ойнаашкынарнын төлөө үеде эгидип бээрин база олар оң ийги тиражтарга киришкен чөшкениң негелелери-биле көрдүнген. Оон-биле кады ойнап турар тиражтарга ойнаашкынарнын сапы эскерилгенин чокка артар.

Ыңчангаш чээшкенин облигацияларын талазы-биле ойнаашкынар тираж бүүрүндө көндүп турар. Дараазындагы тиражтар 1960 чылдын май 30-де, июль 30-де, сентябрь 30-де, ноябрь 30-де болгаш 13-кү немелде тираж — сентябрь 30-де болуур.

Чээшкениң облигацияларын ажаалга кассалары бүүрүндө садып ап болуур.

Облигацияларын садып алынар! Ойнаашкынарнын тиражтарга киржитер! Тыва автономнуг областың Ажаалга кассаларынын эргелели.

Бонн биле Мадридти кады ажилдажылкынын дугайында

БЕРЛИН. (СЭТА). Барыын Германиянын милитаристери биле Франконун шериглеринин аразында шериг талазы-биле кады ажилдажылка делегейин ийги дайын доозулган-да доран-на эгелээн. Ыңчангаш бодунда бар документаларын сантуу-негелелеринге үндөйлөш, «Нейес дейчанд» солун март 10-да ону сойгалап илереткен. Бонн биле Мадридтин аразында кады ажилдажылкынын сорулгазы болза хамыктын мурунда ийн чурттарын Испанияда турар бүүдүргө черлеринге чаа чөпсекти чогадып тургускаш, ону кылды үндүрери болуур. Оон соонда шериг скелдтарын, өөредилге шөдлерин, аэродромнары болгаш Барыын Германиянын шеринин ракеталар салып үндүрер баазаларын тургузар дугайында чугаалажышкынар эгелээр.

Эге бажындан тура-ла Бонн биле Мадридтиң сүлээзинин сорулгазы болза, агрессчи герман милитаризмин чөсөөн дүжүрер болгаш эңдере чөсөлгөларн кызыгаарлаар дугайында Потсдам дугурулгалынын негелелерин үрээрл болуп келген. Бо кады ажилдажылка чөсөлгөлариниң талазы-биле кызыгаарлаашкынын үрээр арганы Барыын Германияга бээр ужурут деп «Нейес дейчанд» бижээн. Бонн биле Мадридтин аразында чажыт эвилел ам Испаниянын девискээринге Барыын Германиянын шериглеринин баазаларын тургузар дугайында чугаалажышкынарнын эгелээринге чырген деп ук солун демдеглээн.